

Kopczyński, Michał

"Polsk feudalisme? En historiografisk oversigt", Peter Dahlgreen, Roskilde 1986 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 78/4, 821-822

1987

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Tematyka artykułów urozmaicona — od zarysów całych epok, po monografię artysty — Jakuba Weintrauba.

Całość tomu dopełniają plany, mapy oraz kilkadziesiąt ilustracji. Zwyczajowo już niestety trzeba poczynić niewesołą uwagę o niedostatecznej jakości papieru i farb, co powoduje, iż wiele z tych ilustracji jest mało czytelnych. Podsumowując należy powiedzieć, że omawiany tom wnosi wiele do wiedzy o sztuce i dziejach Pomorza, w dobie Prus pod rządami Zakonu i Rzeczypospolitej.

B. K.

Peter Dahlgreen, *Polsk feudalisme? En historiografisk oversigt*, Skrifter fra Institut for historie og samfundsforhold ved Roskilde Universitetscenter, Roskilde 1986, s. 141

Omawiana praca jest owocem rosnącego od kilku lat zainteresowania dziejami Polski ze strony historiografii zachodnioeuropejskich. Książka jest poprawioną wersją pracy magisterskiej, przedstawionej w 1984 r. na uniwersytecie w Roskilde. Autor postanowił prześledzić poglądy historiografii polskiej, od jej początków po czasy obecne, na kształt i rozwój feudalizmu polskiego pomiędzy X a XV wiekiem. Autor nie zna języka polskiego; zmusiło go to do korzystania tylko z prac dostępnych w językach zachodnioeuropejskich. Obok prac polskich wykorzystał autor literaturę zachodniemiecką dotyczącą zarówno feudalizmu polskiego, jak i dziejów naszej historiografii (H. Ludat, G. Rhode, K. Zernack). Jest więc ta interesująca praca nie tyle całościowym przeglądem historiografii, ile wyborem z niej. Jednocześnie pozwala ona zorientować się, ile o historiografii polskiej dowiedzieć się może historyk zachodnioeuropejski nie znający naszego języka. W praktyce Dahlgreen skoncentrował uwagę na historiografii powojennej, ściśle powstałej po 1958 roku, a więc od założenia „Acta Poloniae Historica”. Okresy wcześniejsze zna autor bądź z omówień (historiografia niemiecka, z autorów krajowych A. F. Grabski, M. H. Serejski, J. Topolski) bądź z publikacji obcojęzycznych (M. Handelsman, Z. Wojciechowski, także zbiory referatów wygłaszanych na międzynarodowych kongresach historyków). Milczeniem prawie pominięto poglądy takich historyków jak Bobrzyński, Smolka, Małecki, Adamus. Trudno obarczać za to winą autora, można raczej wysnuć z tego postulat pod adresem historyków i wydawców, aby publikowali więcej w językach kongresowych.

Tadeusza Manteuffla autora potraktował jako kontynuatora poglądów historiografii przedwojennej. W rozdziale poświęconym okresowi najnowszemu przedstawił poglądy K. Tymienieckiego, J. Bardacha, A. Gieysztora, H. Łowmiańskiego i K. Modzelewskiego. Najwięcej miejsca poświęcił Bardachowi i Modzelewskiemu traktując ich jako twórców szkół.

Podsumowując wywody Dahlgreen stawia tezę, iż pozytywna ocena silnej władzy książęcej w okresie pierwszych Piastów służy niejako legitymizacji współczesnego ustroju Polski, charakteryzującego się również decydującym wpływem władzy państwowej na gospodarkę. Brzmi to naiwnie, gdyż autor nie uwzględnił specyfiki historiografii polskiej, motywów, dla których często wychwalała ona silną władzę centralną. Wynika to, naszym zdaniem, z patrzenia na wcześniejsze okresy przez pryzmat rozbicia dzielnicowego, a przede wszystkim rozbiorów. Ten sposób myślenia, ugruntowany przez szkołę krakowską, jest żywy w świadomości

historycznej Polaków¹, w tym i badaczy przeszłości. Pozytywną ocenę władzy pierwszych Piastów należałoby łączyć z negatywną oceną następującego po nim rozbitcia dzielnicowego². Bardziej wielostronne spojrzenie na rozbitcie dzielnicowe to dopiero osiągnięcie historiografii niedawnej³.

Najciekawszą częścią książki jest siedmiostronicowy dodatek, w którym Dahlgreen porównuje feudalizm polski i duński, przywołując poglądy K. Holberga, K. Ersleva, A. Christensena i S. Bolina. Stwierdzając takie podobieństwa, jak niedorozwój systemu lennego w obu krajach, podobny przebieg procesu powstawania klasy właścicieli ziemskich (*hevremændens opstand*), słabość kupiectwa i długotrwałą dominację kupiectwa obcego, wreszcie nastawienie obu systemów gospodarczych na eksport towarów rolnych w późnym średniowieczu i w czasach nowożytnych, wysuwa hipotezę, że linia rozwojowa Danii bardziej przypomina model wschodnio- niż zachodnioeuropejski. Tezy te (jakkolwiek nie zostały szerzej przedstawione ze względu na brak miejsca) są jednak godne uwagi i skłaniają do zastanowienia się nad możliwościami porównania systemów feudalnych w obu krajach. Szkoda tylko, że autor nie zwrócił uwagi na takie elementy, jak tworzenie się społeczeństwa stanowego i przedstawicielstw parlamentarnych w obu krajach. Biorąc pod uwagę rolę, jaką w obydwu krajach odgrywała szlachta, warto byłoby pokusić się o szersze porównanie dziejów Polski i Danii.

M. Kop.

Egen A tagarryje w, *Sredniewiekowyj Dechistan. Istorija i kultura goroda Jugo-Zapadnogo Turkmenistana*, Akademia Nauk Turkmeńskiej SSR, Institut Istorii im. Sz. Batorywa, Izdatielstwo „Nauka”, Leningrad 1986, s. 176.

Dechistan, leżący w pld.-zach. zakątku dzisiejszej Turkmenii, w niewielkiej odległości od wschodniego wybrzeża Morza Kaspijskiego, był w średniowieczu jednym z miast Azji Środkowej, wprawdzie nie tak ważnym jak Buchara, Samarkanda, Merw, Chiwa lub Urgencz, bo położonym nieco peryferyjnie w stosunku do najważniejszych szlaków handlowych przecinających ten region świata, odgrywającym jednak dość znaczną rolę w handlu, a także w życiu religijnym i kulturze. Jego historia jest interesująca dla historyka europejskiego nie tylko ze względu na egzotykę, ale z powodu nader istotnych funkcji, jakie muzułmańskie miasta Azji Środkowej pełniły w średniowieczu, a także i później, w międzynarodowej wymianie handlowej, z uwagi na ich kulturę oddziałującą za pośrednictwem Bizancjum, Arabów i Rusi również na Europę, ich rolę pośredników w różnorodnych kontaktach między krajami Azji, Bliskiego Wschodu i Europy, wreszcie znaczenie polityczne twórców państwowych, w skład których wchodziły lub z którymi się stykały (kalifat arabski, państwo Samanidów, władztwo Seldżuków, państwo szachów Chorezmu, mongolskie państwo Chulagidów, państwo Timurydów). Historia Dechistanu jest też interesująca jako przykład dziejów miasta muzułmańskiego, o charakterystycznym dla tego typu miast ustroju, strukturze społecznej,

¹ Por. B. Szacka, *Przeszłość w świadomości inteligencji polskiej*, Warszawa 1983, s. 56 n., 83 n., 136 n.

² Por. H. Łowmiański, *Rozdrobnienie feudalne Polski w historiografii naukowej*, [w:] *Polska w okresie rozdrobnienia feudalnego*, Wrocław 1973.

³ Zob. A. Gąsiorowski, *Spory o polskie rozbitcie dzielnicowe*, [w:] *Badania nad historią gospodarczo-społeczną w Polsce (Problemy i metody)*, Warszawa—Poznań 1978, s. 115—122.